

רעיון תורה ועבודה – מה משמעותו ומה תוכנו

יוחנן בן יעקב, כפר עציון

רקע: עד שנת תשי"ד (1954) פעלו בארץ שתי תנועות פוליטיות ציוניות-דתיות: 'המזרחי', שסיסתמה 'ארץ ישראל לעם ישראל על פי תורת ישראל', והפועל המזרחי, שסיסתמה 'תורה ועבודה'. באותה שנה הוחלט לאחד אותן למפלגה אחת, המפלגה הדתית-לאומית = המפד"ל. ראשי תנועת בני עקיבא התנגדו לאיחוד וראו בו סתירה לדרכה של תנועת 'תורה ועבודה'. במאמר שהתפרסם מעל דפי זרעים, ביטאון בני עקיבא, הבהיר הרב חיים דרוקמן, שגם אז היה פעיל מרכזי בהנהלה הארצית של בני עקיבא, את ההתנגדות לאיחוד, ולהלן נבהיר את הנימוקים שהעלה הרב דרוקמן במאמרו.

הרב דרוקמן לא חידש דבר במאמרו זה אלא ביסס את מחשבת 'תורה ועבודה' על מאמרים שכתבו הוגי הרעיון ומעצבי דרכה של התנועה. עיקר מאמרו נועד ליישום הרעיון גם בשדה הפוליטי.

יהדות שלמה איננה מצטמצמת רק במצוות הכתובות בתורה. כי אם גם לנהוג בהתאם לרוח התורה וכוונתה. רוח זו באה לביטוי בשני פסוקים בתורה: "קדושים תהיו" (ויקרא יט), "ועשית הישר והטוב בעיני ה'" (דברים ו). בכך כיוון הרב דרוקמן למאמרו של האדמו"ר החלוץ, הרב ישעיהו שפירא, 'ועשית הישר והטוב' (פורסם בילקוט מאמרים לרעיון תו"ע, ירושלים, תרצ"א), המאמר המכונן והיסודי לביורר רעיון 'תורה ועבודה'. שני פסוקים אלו חוסמים את האפשרות לקיים את כל המצוות ולהיות 'נבל ברשות התורה' (ראו פירוש הרמב"ן). הם מחייבים כל אחד מאיתנו תמיד ובכל מקום, בכל שטח ובכל עניין. מציווי זה מסיק הרב דרוקמן על יסוד רעיון תו"ע: ניצול הזולת, שיעבודו ודיכוי – ודאי אינם "הישר והטוב בעיני ה'". על פי התורה אנו מצווים: לשאוף להי צדק ויושר, לחברה מתוקנת, בה אין שלטון האדם באדם לרע לו. בימינו ננסח זאת: חברה ומדינה המיוסדות על אדני הצדק החברתי. מכאן – תורה ועבודה, זוהי מהות רעיון 'תורה ועבודה'! המושג 'עבודה' בסיסתמת התנועה נועד לבטא שתי משמעויות:

- 1) להדגיש את המצוות שבין אדם לחברו.
- 2) יגיע כפיים, אשר רק הוא מבטיח חי תורה שלמים. יגיע כפיים בהקשר זה הוא ערך משרת, שנועד לאפשר קיום חברה צודקת ושוויונית. משמע, חיים המיוסדים על צדק חברתי.

המיזוג בעיני הנוער / חיים דרוקמן זרעים, ניסן תשי"ד, 1954

— — — מדוע בכלל קם הפועל המזרחי [...] מדוע צעד הפועל המזרחי בנפרד להגשמת אותה מטרה? מדוע לא הסתפק הפועל המזרחי בסיסתמת המזרחי "ארץ ישראל לעם ישראל על פי תורת ישראל", אלא יצא בסיסתמה עצמאית נפרדת: "תורה ועבודה" [...]?

עקב חיי גלות ותנאי גולה צומצמה תורת ישראל, הרחבה והמקיפה, והועמדה על מספר מצומצם של מצוות, כגון: שבת, כשרות, תפילה וכדומה. המקיים אותן בלבד – ליהודי שומר תורה נחשב. תורת ישראל השלמה, תורת החיים, נחלקה, כאילו לשניים. מחד – מצוות שבין אדם למקום, אותן שמרו, ומאידך – מצוות שבין אדם לחברו, עליהן לא הקפידו, כאילו לא תורה אחת כוללת אותן וצוותה עליהן [...].

בא הפועל המזרחי והתקומם נגד סילוף משמעותה של תורה. תורת ישראל אינה ניתנת לחצאין. מצוות שבין אדם למקום ומצוות שבין אדם לחברו – חד הם. ולא עוד, אלא שאין להסתפק בקיום המצוות בלבד, כי אם גם לנהוג בהתאם לרוח התורה וכוונתה [...] "קדושים תהיו" – תמיד ובכל מקום. "ועשית הישר והטוב בעיני ה'" – בכל שטח ובכל עניין.

ניצול הזולת, שיעבודו ודיכוי – ודאי אינם "הישר והטוב בעיני ה'". יש אפוא, לשאוף להי צדק ויושר, לחברה מתוקנת, בה אין שלטון האדם באדם לרע לו, מכאן – תורה ועבודה. עבודה – להדגיש את המצוות שבין אדם לחברו, אשר לצערנו הוזנחו. ועבודה – יגיע כפיים, אשר רק הוא מבטיח חי תורה שלמים [...].

בפתח הדברים שואל הרב: מדוע בכלל קם הפועל המזרחי, מדוע נפרד מ'המזרחי' ויצר תנועה מתחרה? מדוע לא הסתפק הפועל המזרחי בסיסתמת המזרחי ויצא בסיסתמה נפרדת?

בתשובתו טען כי עקב חיי הגלות צומצמה תורת ישראל והועמדה על מספר קטן של מצוות: שבת, כשרות, תפילה וכדומה. בגלות נחלקה התורה לשני חלקים: מצוות שבין אדם למקום ומצוות שבין אדם לחברו – פיצול לשניים.

בא הפועל המזרחי והתקומם נגד סילוף משמעותה של תורה: הרב מאשים את יהדות הגולה וגם את 'המזרחי', הציונות הדתית, שנקטה את אותה הדרך, בסילוף משמעות התורה! לא פחות, משום שלא הציבה במקום הראוי את המצוות שבין אדם לחברו והתמקדה במצוות שבין אדם למקום, תרתי משמע: לקב"ה, מקומו של עולם, ולארץ ישראל. הפועל המזרחי תיקן פגם זה והעמיד את התורה על שלמותה ואחדותה. מצוות שבין אדם למקום ומצוות שבין אדם לחברו – חד הם. 'תורה ועבודה' מציבה תורה שלמה הכוללת מצוות שבין אדם למקום ומצוות שבין אדם לחברו. ולא עוד, אלא שאין להסתפק בקיום המצוות.

הרב דרוקמן מגדיר כשטחית את הטענה: "לפועל המזרחי יש

הפועל המזרחי, הדוגל בתורה ועבודה, אינו יכול כלל להתמוג עם המזרחי [...] בשל כך הוקם הפועל

מכיוון שזהו הרעיון המרכזי והמכונן את תנועת 'תורה

ועבודה, הפועל המזרחי אינו יכול כלל להתמוגג עם המזרחי. הפועל המזרחי, תנועת תו"ע, קם כאנטיתזה לתפיסת העולם היהודית של המזרחי. שח"ל (שמואל חיים לנדוי, מראשי תנועת תו"ע ומהוגי הרעיון), הגדיר את תנועת תו"ע 'מרד קדוש' נגד המזרחי. ש"ז שרגאי (עמד בראש תנועת תו"ע העולמית) במאמרו 'למחשבת תורה ועבודה' (נתיבה, ניסן תרצ"ה) קבע: "המזרחי אינו רוצה להודות כי העבודה היא חלק מן היהדות", ואילו תנועת תו"ע רואה בעבודה צדק חברתי, יסוד תורני מהותי ועמוק. לפי מחשבת תו"ע, במדינה התורה חיים כולם מיניע כפיהם, מבלי שינצלו את זולתם. ואין להסתפק רק בשמירת שבת ובקיום המצוות שאפיינו את עם ישראל בגולה.

הבהרות ומסקנות:

'המזרחי' קם בוולנה בשנת תרס"ב (1902) כסיעה ציונית-דתית בתנועה הציונית, שסיסמתה 'ארץ ישראל לעם ישראל על פי תורת ישראל'. 'הפועל המזרחי' קם בארץ בשנת תרפ"ב (1922) כארגון פועלים ציוניים-דתיים, שסיסמתו 'תורה ועבודה'. **תנועת 'תורה ועבודה'** קמה בפולין ובארץ בשנת תרפ"ה (1925) כארגון גג של צעירי 'המזרחי', 'ברוריה', 'החלוץ המזרחי' ותנועות הנוער בני עקיבא והשומר הדתי.

הציונות הדתית קמה על יסוד **תורת ישראל**. היא אימצה את גישת **החסידות** שלפיה תורתנו היא תורת חיים הכוללת את הקודש והחול ומקיפה את מלוא ההווה האנושית, ועל גביה הוסיפה את השקפת העולם של תנועת **תורה עם דרך ארץ**: חתירה לשילוב התורה עם העולם המודרני, התרבות, המדע, האומנות ועוד, כל עוד אינם סותרים את ההלכה. על בסיס רעיונות אלו הוסיפה **הציונות הדתית** את הציונות ואת השיבה לארץ ישראל ובניינה על פי התורה. **תנועת 'תורה ועבודה'** קמה על בסיס ארבע קומות אלו, ואת רעיונותיהן היא אימצה ופיתחה, והקימה מעליהן את הקומה החמישית.

רעיון 'תורה ועבודה' צמח בהשפעת הסוציאליזם, חֲבֵרַתְנוּת, תנועה שפרחה בשלהי המאה ה-19 ובמאה ה-20 וחותרת למשטר חברתי ומדיני שיתקיים בו שיתוף ושוויון של כלל הציבור ברכוש ובאמצעי הייצור ומניעת פערים בין עשירים לעניים. בצידה מוכרת מראשית המאה ה-20 השיטה הקפיטליסטית, הדוגלת בחופש הפרט, באינדיווידואליזם, בזכות האישית לקניין ולבעלות על ההון ובשוק חופשי. שתי השיטות נוגעות למשטר המדיני-כלכלי, למודרנה, לליברליזם, לדמוקרטיה ועוד. מההגות הסוציאליסטית נטלו הוגי רעיון תו"ע מושגים כגון ניצול, שעבוד, דיכוי ועוד. כל הוגי רעיון תו"ע דחו דחייה מוחלטת את רעיון מלחמת המעמדות, שהיה חלק מהשיטה הסוציאליסטית, וכן את יחס הסוציאליזם לדת וללאומיות.

העולה מדברי הרב דרוקמן וממאמריהם של הוגי רעיון תו"ע ומנהיגי התנועה הוא שרעיון **'תורה ועבודה'** פירושו אחד: **צדק חברתי**. רעיון תו"ע איננו צירוף מכני של שתי מילים, 'תורה' ו'עבודה', אלא תרכובת המעניקה לסיסמה זו מובן חדש, חד וברור. רעיון זה שנוי במחלוקת בציבור הדתי-לאומי ויש מי שדוחים אותו. לעניות דעתי, אין לאיש זכות לשנות את מהות הרעיון, לעוות את הפרשנות שניתנה לו על ידי הוגיו ולהציע פרשנות חדשה העוקרת את הרעיון משורשו.

שאלות לדיון:

- האם אנו מתייחסים ללימוד תורה ומצוות שבין אדם למקום ולצדק חברתי ומצוות אדם לחברו באותה יראת שמייים?
- באילו תחומים ניתן לקדם את הצדק החברתי במדינה?
- מה הם ערכי תורה ועבודה? וכיצד ניתן לחדש בתפיסות החברתיות-כלכליות על מנת שיתאימו ביותר לערכים אלו?

דואגים, נדאג אנחנו לעניינים הדתיים". (על הסוציאליזם ראו הבהרות בשולי הדברים). כל עניינינו וגישתנו הסוציאלית נובעים מהתורה, והוא החידוש של רעיון תו"ע, 'סוציאליזם דתי' (ני ברנשטיין, האוהלה, ב-ג, תרפ"ה). הוגי הרעיון העמידו את היהדות כולה על השילוש: דת-לאומיות-סוציאליזם, ומכאן מסיק הרב דרוקמן כי בני עקיבא מתנגדת למיזוג. הנוער דורש דרך ברורה, כיוון ישר, קו עקבי. מכאן חינוכנו לקיבוץ הדתי, המגשים בעקביות את רעיון תורה ועבודה. בני עקיבא חותרת להמשיך לחנך אלפי בני נוער דתי חלוצי הנושאת ברמה את דגלה הברור, עליו חרותות שתי המילים: תורה ועבודה.

המזרחי במסגרת נפרדת ועצמאית [...] מדינת התורה לגבי הפועל המזרחי אין פירושה רק מדינה בה שומרים כולם שבת, אלא גם מדינה, בה חיים כולם מיניע כפיהם, מבלי שינצלו את זולתם [...] שטחית מאוד ורחוקה ממהשבת תורה ועבודה הפענה "לסוציאליזם יש דואגים, נדאג אנחנו לעניינים הדתיים". אין לדידנו "עניינים דתיים". תורתנו הקדושה מקיפה את כל חיננו וכל עניינינו וגישתנו הסוציאלית נובעים ממנה [...]

יאמר ברורות: תנועת הנוער מתנגדת למיזוג [...] נוער איננו אוהב משטושים ופשרות. הוא רוצה דרך ברורה, כיוון ישר, קו עקבי. מכאן חינוכנו לקיבוץ הדתי, המגשים בעקביות את רעיון תורה ועבודה [...] אנחנו רוצים להמשיך לחנך אלפי [בני] נוער דתי חלוצי לקראת תנועת פועלים דתית, הנושאת ברמה את דגלה הברור, עליו חרותות שתי המילים: תורה ועבודה.